

ممنونیت استفاده از سلاح های کشتار جمعی از منظر دیوان بین المللی کیفری و اسلام

بهمن بهری خیایو

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان.

نام نویسنده مسئول:

بهمن بهری خیایو

چکیده

از مصادیق جنایات جنگی که اساسنامه دیوان کیفری بین المللی بر آن اشاره شده است، به کارگیری تسلیحاتی است که ما با عنوان سلاح های کشتار جمعی آن را می شناسیم. این سلاح ها شامل اقسام سلاح های هسته ای، شیمیایی، میکروبی و بیولوژیکی است و دارای خصوصیتی همچون عدم تفکیک بین نظامیان و غیر نظامیان و قدرت تخریب بالا می باشند. دیوان کیفری بین المللی کاربرد این نوع سلاح ها را مصداق جنایات جنگی و جزو صلاحیت رسیدگی خود دانسته است. علاوه بر دیوان کیفری بین المللی، آموزه های دین اسلام که برگرفته از آیات و روایات و همچنین آرای علمای بزرگ اسلامی است، بر ممنوعیت استفاده از این نوع سلاح ها با توجه به خصوصیات این نوع سلاح ها که باعث کشته شدن افراد غیرنظامی و نابودی محیط زیست و موجودات زنده میشود، حکم داده است. ما در این نوشتار بر آن هستیم تا ضمن تحلیل و توصیف مبانی منع استفاده از سلاح های کشتار جمعی از منظر دیوان کیفری بین المللی و دین اسلام، خصوصیات این نوع سلاح ها را نیز بیان نماییم.

واژگان کلیدی: سلاح های کشتار جمعی، جنایات جنگی، دیوان کیفری بین المللی، حقوق اسلام، سلاح های نامتعارف.

مقدمه

جنگ و درگیری با تمام ناملایمتی‌ها و قدرت تخریبی که بر بشریت وارد آورده است، همچنان جزء سرنوشت زندگی بشریت است. با این وجود در سطوح مختلفی، سعی بر آن شده است تا قوانینی برای جلوگیری، کاهش و کنترل آسیب ناشی از این بلایا به تصویب برسد. قوانینی که شیوه جنگ و ابزار استفاده شده در جنگ را تحت نظر قرار داده و بدین گونه ابزار و روش‌های جنگی محدود نماید و شامل شیوه‌هایی که تلفات غیرضروری ایجاد میکند، نگردد.

توسعه دانش و فناوری در عصر معاصر، موجب بهره برداری از موادی شده است که قبل از این به صورت ناشناخته یا کمتر مورد توجه در طبیعت وجود داشت. از آن جمله دانش هسته‌ای، شیمیایی، میکروبی و بیولوژیکی است که ممکن است دارای کاربرد مختلفی باشد که برای بشریت و طبیعت دارای اثرات مفید و یا بسیار مخرب همچون سلاح‌های هسته‌ای، شیمیایی، میکروبی و بیولوژیکی باشد. سلاح‌های کشتار جمعی از جمله ابزارهای جنگی است که توسط قوانینی مختلفی همچون حقوق بشردوستانه بین‌المللی تحت نظر قرار گرفته است. حدود نیم قرن پس از محکمه نورنبرگ و سایر دادگاه‌های نظامی بین‌المللی، در سال ۱۹۹۴، نخستین پیش‌نویس اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی که حاوی جنایات جنگی نیز بود، تهیه گردید.

دیوان بین‌المللی کیفری در بخش مربوط به جنایات جنگی در ماده ۸ اساسنامه خود، ابزاری همچون استفاده از سم یا سلاح‌های سمی، گازهای خفه‌کننده، سمی یا سایر گازها و تمام سیالات، مواد یا ابزارهای مشابه را جزو جنایات جنگی قرار داده است و مرتکبین آن را تحت پیگرد قرار می‌دهد. (Rome Statute of the International Criminal Court, article 8)

دین اسلام که همواره بر صلح و پرهیز از جنگ تاکید داشته است و بر اساس مبانی فکری که بر گرفته از آیات قرآن کریم، روایات و آرای علمای بزرگان در این دین وجود دارد، استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی ممنوع شده است.

ما در این مقاله بر آن شده ایم که در سه بخش، ضمن شناخت مفهوم و خصوصیات سلاح‌های کشتار جمعی، ممنوعیت استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی را از منظر دیوان کیفری بین‌المللی و اسلام با عنایت به ادله قرآنی و روایات، مورد مطالعه تحلیلی و توصیفی قرار دهیم.

۱. شناخت سلاح‌های کشتار جمعی

۱-۱. مفهوم شناسی

اصطلاح سلاح‌های کشتار جمعی یا نامتعارف سلاح‌هایی هستند که قدرت تخریبی گسترده، فراگیر، غیرقابل تمایز و کنترل و یا غیرقابل تفکیک و وحشتناکی دارند. (بیگدلی، ۱۳۹۴: ۲۱۱) سلاح‌های نامتعارف که به نام سلاح‌های کشتار جمعی نیز شناخته می‌شوند تا امروز در حقوق قراردادی تعریفی از آن به عمل نیامده است (hashmi & lee, 2004, p.43)؛ اما با عنایت به برخی اسناد می‌توان خصوصیتی برای تعریفی آن به دست آورد.

توسط کمیسیون سلاح‌های متعارف که به توصیه مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۴۸ توسط شورای امنیت ایجاد گردیده بود، برای اولین بار تعریفی استاندارد از سلاح‌های کشتار جمعی ارائه داد. در این تعریف سلاح‌های متعارف را سلاح‌هایی غیر از سلاح‌های غیرمتعارف که شامل سلاح‌های انفجار هسته‌ای، سلاح‌های رادیو اکتیوی، سلاح‌های شیمیایی و بیولوژیکی و هر سلاحی که در آینده با ویژگی‌های تخریبی سلاح‌های مذکور تولید شود. (s/c.3/32/rev.1)

با عنایت به این تعریف که بعدها در سال ۱۹۷۷، توسط مجمع عمومی سازمان ملل طی قطعنامه ۳۲/۸۴ مورد پذیرش قرار گرفت، مشاهده می‌شود که سلاح‌های اتمی، رادیو اکتیوی، شیمیایی و بیولوژیکی جزو سلاح‌های کشتار جمعی قرار می‌گیرد.

این بیان بر روی سلاح خاصی تمرکز ندارد و بلکه بر تاثیر آن تمرکز نموده است که دارای قدرت تخریب جمعی بر بشریت و موجودات زنده و سازه‌ها دارد. در واقع باید گفت تهدید فوق‌العاده‌ای که این سلاح‌ها برای بشریت و دیگر موجودات زنده دارد، مد نظر بیشتر صاحب نظران قرار گرفته است. (W.Seth, 2012:4)

لغت نامه نظامی دپارتمان دفاع نیز در بیان مفهوم سلاح‌های کشتار جمعی به قابلیت تخریب بالا و همچنین ایجاد اختلال گسترده تاکید دارد که از آن جمله سلاح‌های هسته‌ای، رادیو اکتیویته، بیولوژیکی و شیمیایی است. (burry, 2011:507)

۲-۱. خصوصیات مشترک سلاح‌های نامتعارف

سلاح‌های نامتعارف دارای اشتراکاتی از لحاظ قدرت آسیب و تخریب دارند که به صورت خلاصه به چند نمونه از آنها در ذیل اشاره می‌نماییم:

۱-عدم تفکیک بین نظامیان و غیر نظامیان

سلاح های نامتعارف دارای خصوصیت غیرتبعیض آمیز هستند. منظور از این اصطلاح عدم تفکیک آثار استفاده از آن بین افراد نظامی و غیر نظامی و همچنین عدم تفکیک بین اهداف نظامی و غیر نظامی در است. (پروتکل اول الحاقی ژنو ۱۹۷۷)

این ویژگی جزو معیارهایی است که کمیته صلیب سرخ نیز آن را پذیرفته است و آثار مخرب تفکیک ناپذیر این نوع سلاح ها را بعنوان معیار سلاح های کشتار جمعی می داند. (Resolution XXIV, 1969). برخی این مفهوم را تنها عامل محدود کننده رفتار نظامی در زمان جنگ می دانند که از آن با نام اصل تمایز یاد می کنند. (lafollette, 2005:738)

۲-تهدیدات این نوع سلاح ها گاه آثار ژنتیکی دراز مدت و غیرقابل برگشت دارد. برای مثال سلاح های شیمیایی موجب اختلالات ژنتیکی، اختلال در رشد جنین و حتی سقط جنین جانوران می شود. (James A, 2007: 117)

۳-آثار تخریبی این نوع سلاح ها برای مدت ها در منطقه باقی می ماند و حتی بعدها قابلیت آلوده کردن افراد و طبیعت را دارد. (سلیمی، ۱۳۸۰: ۱۳۶)

۴-قدرت تخریب وسیع این سلاح ها در ابعاد مختلف جغرافیایی، جسمانی (Bentley, 2014: 8)

از جمله ویژگی ها و شاید مهمترین ویژگی سلاح های کشتار جمعی وسعت و شدت تخریبی است که نمیتوان آن را تعیین نمود و از این جهت با سلاح های متعارف تفاوت بسیار دارند. این ویژگی در ضمیمه شماره ۲ پروتکل سوم توافقات پاریس ۱۹۵۴ در باب پیوستن آلمان به ناتو نیز بیان گردید. (ممتاز، ۱۳۷۷: ۱۳)

۲. وضعیت سلاح های کشتار جمعی از منظر دیوان کیفری بین المللی

دیوان کیفری بین المللی که بعنوان اولین دادگاه بین المللی دائمی در سال ۱۹۹۸ به منظور رسیدگی به جنایات بین المللی نسل کشی، جنایات جنگی، جنایات علیه بشریت و نیز جرم تجاوز تشکیل گردید (پوربافرانی، ۱۳۹۴: ۲۷۵). پیش نویس اساسنامه دیوان که از سوی کمیسیون حقوق بین الملل در سال ۱۹۹۴ تهیه گردیده بود، از پیش نویس مواد مجموعه قواعد مربوط به جنایات علیه صلح و امنیت بشری ۱۹۹۱، الهام گرفته بود. (report of the international law commission on the work of its 46th session)

در خصوص جنایات جنگی، وفق پیش نویس اساسنامه دیوان کیفری بین المللی، تخلفات شدید از حقوق و قواعد عرفی قابل اجرا در مناقشات مسلحانه، در صلاحیت دیوان خواهد بود. (Momtaz, 1999: 177)

در ماده ۸ خود تحت عنوان جنایات جنگی نقض فاحش کنوانسیون های ژنو ۱۹۴۹ را مصداق جنایات جنگی می داند. این ماده در ادامه عنصر مادی جرایم جنگی همچون: به کاربردن سم یا سلاح سمی، استفاده از گازهای خفه کننده، سمی یا سایر گازها و تمام سیالات، مواد یا ابزارهای مشابه، به کاربردن سلاح ها، پرتابه ها و مواد و روش های جنگی که دارای خاصیت آسیب رسانی بیش از حد معمول یا موجب رنج غیر الزام آور می شوند و یا آنکه ذاتا بدون تمیز و تفکیک اهداف و مغایر حقوق بین الملل منازعات مسلحانه هستند، را به عنوان سلاح های ممنوعه بیان می دارد که ما با اصطلاح کشتار جمعی از آن یاد کردیم. (Rome Statute of the International Criminal Court, article 8)

از متن بیان شده میتوان چنین برداشت کرد که عنصر مادی مربوط به جرایم جنگی حاصل از سلاح های کشتار جمعی شامل دو دسته می شود. دسته اول علیه اشخاص و اهدافی است که در جنگ مشارکت نداشته اند و این سلاح ها بدون رعایت اصل تمایز بین اهداف نظامی و غیر نظامی، بکار برده شده اند.

دسته دوم علیه نظامیان و غیرنظامیان دشمن از طریق استفاده از سلاح های سمی و گازهای خفه کننده و غیره و همچنین سلاح هایی که خاصیت آسیب رسانی بیش از حد معمول دارند.

فارغ از عنصر مادی جنایات جنگی ناشی از سلاح های کشتار جمعی، شایسته است که عنصر معنوی این جنایت را نیز مورد تامل قرار دهیم.

ماده ۸ اساسنامه دیوان بیان می دارد که دیوان نسبت به جنایات جنگی صلاحیت دارد به ویژه هنگامی که در قالب یک برنامه یا سیاست عمومی و یا در قالب ارتکاب گسترده چنین جرائمی صورت گرفته باشد.

این ماده که عنصر معنوی جرایم جنگی را در کلیت بیان می دارد، بیان کننده لزوم وجود قصد مجرمانه (خالقی، ۱۳۹۴: ۱۷۵) و همچنین آثار زیان بار برای تحقق جنایات جنگی است (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۹: ۲۵). در واقع برای اینکه جنایت جنگی ثابت گردد نزد دیوان کیفری بین المللی، باید علاوه بر قصد مجرمانه، آثار زیان بار ناشی از اعمال ارتكابی همچون استفاده از سلاح های کشتار جمعی نیز به وقوع بپیوندد.

ماده ۳۰ اساسنامه دیوان کیفری بین المللی با عنوان عنصر معنوی جرم بیان گردیده است. این ماده مقرر نموده است که هیچکس دارای مسئولیت کیفری نیست و نمی تواند به دلیل ارتکاب یکی از جرائی که رسیدگی به آنها در صلاحیت دیوان است مجازات شود مگر اینکه عنصر مادی جرم همراه با قصد و علم نیز باشد. در ادامه بیان می دارد که وجود قصد مفروض است موقعی که شخص نسبت به اصل عمل، قصد ارتکاب آن را داشته باشد، نسبت به نتیجه عمل، قصد ایجاد نتیجه را داشته باشد یا آگاه باشد که این نتیجه در مسیر طبیعی حوادث پیش خواهد آمد.

عنایت به ماده ۳۰ اساسنامه دیوان کیفری بین المللی بیانگر این است که علاوه بر عنصر مادی، وجود دو قصد در فعل و قصد در نتیجه، لازم است تا دیوان جنایت جنگی را اثبات نماید. برای نمونه اگر یک فرد دیوانه ای بمبی را یا سلاح کشتار جمعی که موضوع بحث ما است را در مکانی قرار دهد و در نتیجه منجر به قتل افرادی گردد را نمیتوان فرد مذکور را شخص مرتکب کشتار جمعی دانست (استفانی، ۱۳۷۷: ۸۶)

همچنین اگر فردی بدون قصدی که نتیجه اش منجر به قتل افراد شده است، اقدام به استفاده از سلاح های کشتار جمعی کند، لزوما مرتکب جنایت جنگی نشده است.

البته باید اشاره کرد که اثبات قصد مرتکب، آسان نیست و نیاز به شواهد و قرائن مختلفی دارد که دال بر برنامه ریزی و قصد انجام اعمال جنایت جنگی بوده است. برای مثال می توان به بیانیه ها و سخنرانی های افراد مرتکب که قبلا ایراد کرده اند، مراجعه نمود. لذا مشاهده میگردد که وجود دو عنصر مادی و معنوی برای اثبات جنایت جنگی لازم و ضروری است و به عقیده دیوان باید شرایط مربوط به هر قضیه ای مورد توجه قرار گیرد. (I.C.J.reports, OP Cit. P.14.para.26)

۳. وضعیت سلاح های کشتار جمعی از منظر اسلام

توجه به منابع اسلامی ما را با این واقعیت مواجه می کند که چه در زمان صلح و چه در زمان جنگ، کرامت و منزلت انسان ها و همچنین توجه به حفظ محیط زیست همواره مورد تاکید قرار گرفته است.

واضح است که سلاح های مورد استفاده در صدر اسلام با سلاح های مدرن امروزی متفاوت هستند اما با عنایت به نمونه های مشابه (یوسف وند، ۱۳۹۴: ۴۱) و همچنین آرای بزرگان و پیشوایان اسلام، می توان به موضع اسلام در این باب دست یافت. ما در این قسمت به تعدادی از آیات قرآن و آرای بزرگان اسلام در باب ابزار و روش های مخاصمات مسلحانه اشاره خواهیم کرد.

۱-۱۳. ادله قرآنی

از جمله ادله هایی که در قرآن کریم میتوان برای عدم استفاده از سلاح های کشتار جمعی بیان نمود، اصل عدالت است. عدالت مفهومی است که صاحب میزان بدین گونه بیان مینماید: عدالت آن است که حق هر قوه ای را به او بدهی و هر قوه ای را در جای خودش مصرف کنی. (طباطبایی، ۱۳۷۰: ۳۷۱)

از جمله آیاتی که در قرآن کریم به مسئله عدالت در جنگ و رعایت تفکیک بین نظامیان و غیر نظامیان می پردازد، آیه ۱۹۰ سوره بقره است که در آن بر عدم تجاوز از حد تاکید دارد و جنگ را تنها با کسانی مجاز می داند که با شما می جنگند (قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۱۹۰). صاحب میزان در تفسیر این آیه بر رعایت تفکیک بین نظامیان و غیر نظامیان تاکید دارند و بنابراین جنگ با افراد غیرنظامی همچون کودکان و زنان و ... را ممنوع اعلام میکنند. (مکارم شیرازی، ۱۳۵۴: ۲۰) وهبه زحیلی از متفکران اهل تسنن نیز در تفسیر این آیه بر ممنوعیت جنگ با غیرنظامیان مانند کودکان، پیران، زنان، تخریب خانه ها، قطع درختان، به آتش کشیدن مزارع اشاره دارد. (زحیلی، ۱۴۱۸ق: ۱۷۹)

و در ادامه این سوره در آیه ۲۲۹ تعدی کنندگان را جزو ظالمان می شمارد. این سوره در آیه ۲۰۵، آثار تعدی از حدود الهی را فساد در زمین و نابود کردن محیط زیست و نسل جانوران می داند. برخی از علمای اسلامی نابودی محیط زیست و نسل را از شدیدترین محرمات می دانند. (شیرازی، ۱۴۲۰ق: ۲۲۹)

آیت الله مکارم شیرازی نیز در تفسیر این آیات بیان می دارند که افزون بر حرمت کشاندن جنگ به غیر نظامیان، تعدی به باغستانها، گسها و زراعت ها و نیز استفاده از مواد سمی برای زهر آلود کردن آب های آشامیدنی دشمن یعنی جنگ شیمیایی و میکروبی جایز نیست (مکارم شیرازی، ۱۳۵۴: ۱۹)

با عنایت به اینکه از جمله ویژگی های سلاح های کشتار جمعی قدرت تخریب بالا و در نتیجه نابودی محیط زیست و جانوران و همچنین عدم رعایت تناسب در آثار تخریبشان است، بدین گونه اصل عدالت در استفاده از این نوع سلاح ها رعایت نمی گردد و مغایر با حدودی است که اسلام برای عدالت در جهاد بیان نموده است.

ادله دیگری که در خصوص اثبات ممنوعیت استفاده از سلاح های کشتار جمعی می توان بیان نمود، احترام به حق حیات بشر است. قرآن کریم کشتن انسانی را بدون دلیل، همانند کشتن همه انسان ها می داند و در مقابل احیای نفسی را همانند احیای نفس همه انسان ها می داند. (قرآن کریم، سوره مائده، آیه ۳۲)

این آیه به وضوح به اهمیت جان انسان ها در منظر اسلام تاکید دارد و از بین بردن جان انسان ها را بدون دلیل و اجازه الهی، حتی اگر یک نفر باشد، بسیار ناپسند و در ردیف نابودی تمام بشریت می داند و در صورت ارتکاب این عمل، مجرم و مستحق کیفر می داند. (جعفری، ۱۳۷۰: ۲۵۵) این آیه به نوعی قبح قتل گروهی و جمعی را مفروض داشته است و بدین گونه قتل حتی یک فرد را نیز قبیح و مستوجب عقاب می داند.

همانگونه که در ویژگی های سلاح های کشتار جمعی بیان نمودیم، عدم رعایت اصل تفکیک بین نظامیان و غیر نظامیان از ویژگی های این نوع سلاح ها است. با عنایت به تلفاتی ناشی از استفاده از این نوع سلاح ها که منجر به کشته شدن، افراد بی گناه و غیرنظامی بسیاری می گردد، حق حیات بشریت رعایت نمی گردد و این عمل در واقع با اصل احترام به حق حیات که اسلام بر آن تاکید فراوان دارد، مغایرت جدی دارد و امکانی برای توجیه این عمل نمی ماند.

۲-۳. ادله روایی و ادله علما

روایات مختلفی را می توان یافت که به نحو مختلفی با موضوع تسلیحات کشتار جمعی ارتباط پیدا می کند. مانند روایاتی که در باب ممنوعیت کشتار افراد غیر نظامی، ممنوعیت استفاده از سم در جنگ و غیره بیان گردیده است. در منابع فقهی از افراد و گروه های متعددی نام برده شده است که در مخاصمات مسلحانه نباید مورد تعرض و تجاوز قرار گیرند که اصطلاحاً به آنها "غیرمقاتل" گفته می شود. یعنی کسانی که در جنگ به طور مباشر نقشی ندارند و از نیروی جسمی و فکری آنها در مخاصمات و هدایت عملیات جنگی استفاده نمی شود. این گروه افرادی همچون کودکان، زنان، پیرمردان، معلولین، زمین گیران، نابینایان، دیوانگان و افراد مجروح را محسوب می شوند. (لطفی، ۱۳۹۵: ۱۵۳)

بدلیل اینکه پیامبر در حدیثی از آتش افروختن و ریختن سم برای از بین بردن دشمن نهی کرده است، مصنف در کتاب دروس این کار را مطلقاً حرام می داند، خواه پیروزی منوط بر این کار باشد یا نباشد (عاملی شهید ثانی، ۱۴۲۴ق: ۱۹) علمای بسیاری بر اساس این حدیث، بدون ذکر هر گونه تفصیلی، بر ممنوعیت آن حکم داده اند از جمله قمی، بیهقی نیشابوری کیدری، ابن زهره الحلبی (حکمت نیا، ۱۳۹۲: ۸)

شیخ طوسی نیز در کتاب النهایه که یکی از قدیمی ترین کتاب های فقهی است، بیان میکنند که جایز است جنگ با کفار با سایر انواع قتل، جز با سم. (شیخ طوسی، ۱۳۹۰: ۲۹۳)

صاحب جواهر ممنوع بودن استفاده از سم را با پیشینه مفصلی به فقهای مانند شیخ طوسی، ابن زهره، ابن ادریس، علامه حلی، شهید اول و محقق ثانی نسبت می دهد و استفاده از آن را حتی اگر پیروزی در جنگ نیازمند سم باشد، مجاز نمی دانند. (نجفی، ۱۳۶۵: ۶۸) روایتی نیز از پیامبر نقل شده است که در آن مسلمانان را از استفاده از سم در سرزمین دشمنان برای از بین بردن کفار، نهی کرده است (مجلسی، ۱۴۱۰ق: ۱۷۷)

همانگونه که از بیانات فوق مشاهده گردید، القای سم که از مصادیق سلاح های کشتار جمعی بدلیل قدرت کشتار فراوان و عدم تفکیک بین افراد نظامی و غیرنظامی که همه گونه موجودات اعلم از انسان و حیوان و گیاهان را در معرض نابودی قرار میدهد و آثار آن تا مدت های دراز پایرجا است، ممنوع اعلام شده است.

با عنایت به اینکه استفاده از سم در زمان اضطرار اکثراً انجام می گیرد، احادیث و آرای بزرگان اسلام نشان می دهد که در حالت ضرورت هم باید از این عمل خودداری کرد و بدین گونه استفاده از سلاح های کشتار جمعی در حالت ضرورت نیز منع شده است.

شهید ثانی در کتاب جهاد به نقل از مصنف وسائل، بر ممنوعیت کشتن کودکان، دیوانگان، زنان دشمن، خنثای دشمن، هر چند به دشمن کمک کنند را ممنوع کرده است. ایشان در ادامه کشتن پیرمرد از کار افتاده و راهب را مجاز نمیداند مگر اینکه در نبرد شرکت کند. (عاملی شهید ثانی، ۱۴۲۴ق: ۱۹) این گفتار به طور صریحی بر منع و تفکیک افراد نظامی و غیر نظامی در جنگ از منظر اسلام تاکید دارد و بدین گونه قبل از هر توافق نامه جهانی یا توافقی با دشمن، بر حمایت از غیرنظامیان به خصوص گروه های خاصی همچون زنان و کودکان تاکید دارد. در تایید این سخن، امام علی در دستورالعمل نظامی که به یکی از فرماندهانش بیان می کردند، می فرمایند که جز با کسانی که با تو می جنگند، پیکار نکن (نهج البلاغه نامه ۱۲)

همچنین در حدیثی که امام صادق به روایت از پیامبر که به یکی فرماندهان توصیه میکردند، بیان فرموده اند که کودکان و زخمی ها را نکشید و درختان نخل را آتش نزنید و کفار را در آب غرق نکنید و درختان ثمر دار را قطع نکنید و زراعت را نیز آتش نزنید. (کلینی، ۴۰۷:ق: ۲۹)

نزد فقهای شافعی و حنفی و حنبلی و مالکی نیز بر لزوم تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان تاکید گردیده است. برای نمونه این ادريس که از فقهای شافعی است بر حرام بودن قتل پیرزن، دیوانه، زن، خنثای و کودک حکم داده است. (ابن ادريس شافعی، ۱۴۰۳: ۲۵۲)

آیت الله خامنه ای رهبر جمهوری اسلامی ایران نیز در فتوایی بر حرام بودن سلاح های کشتار جمعی حکم داده اند و حتی تلاش برای مصونیت بخشیدن ابنای بشر از این بلای بزرگ را وظیفه همگانی می دانند. (خامنه ای، ۱۳۸۹). ایشان علاوه بر سلاح های هسته ای، دیگر انواع سلاح های کشتار جمعی، نظیر سلاح شیمیایی و سلاح میکروبی را تهدیدی جدی علیه بشریت تلقی می نمایند.

حکم ایشان هم بعنوان عالم دینی و هم بعنوان عالیتیرین مقام حکومتی در ایران بیان گردیده است که نشانگر تعهد دینی و تعهد قانونی جمهوری اسلامی ایران بر عدم تولید، نگهداری و کاربرد و حتی کاربرد این نوع سلاح ها است.

با عنایت به این روایات و آرای بزرگان، چگونه می توان سلاح های کشتار جمعی را که کودکان و زنان و سالخوردگان و محیط زیست را از بین می برد را توجیه نمود.

نتیجه گیری

سلاح های کشتار جمعی دارای خصوصیت عدم تفکیک بین نظامیان و غیرنظامیان و همچنین دارای قدرت تخریب بسیار بالایی است که منجر به نابودی جانداران و محیط زیست و سازه های نظامی و غیر نظامی می شود و آثار مخرب بلند مدتی بر محیط زیست و جانداران دارد. عنایت به اسناد بین المللی بخصوص دیوان کیفری بین المللی نشان می دهد که به کارگیری سلاح های کشتار جمعی ممنوع است. دیوان کیفری بین المللی در ماده ۸ اساسنامه خود در بندهای ۱۸ تا ۲۰ به صراحت استفاده از گازهای مهلک، سمی یا سایر گازها و تمامی مایعات و مواد و ابزار مشابه و همچنین سلاح ها و پرتابه هایی که سبب جراحت و درد اضافی و غیرضروری میشود و همچنین غیرقابل کنترل و ناقض قوانین بین المللی مخاصمات مسلحانه است را جزو جنایات جنگی محسوب و رسیدگی به آن را در صلاحیت دیوان می داند.

آموزه های دینی نیز در آیات و روایات و همچنین آرای علمای دینی بر حرمت و ممنوعیت استفاده از سلاح های کشتار جمعی حکم داده است. این بینش با توجه به کرامت انسانی و اصل تفکیک بین نظامیان و غیرنظامیان و لزوم حفظ جان گروه هایی همچون کودکان، زنان و پیرمردان و معلولین و غیره و همچنین احترام به طبیعت و موجودات زنده بنا گردیده است. ممنوعیت استفاده از این نوع سلاح ها در دین اسلام، فارغ از هرگونه موافقت نامه بین المللی یا موافقت نامه دوجانبه با دشمن، بیان گردیده است این نشان از عمق حفظ جان انسان ها در دین اسلام است.

منابع و مراجع

- [1] Burry Leonard, department of defense, dictionary of military and associated terms: as amended through april, 2010, DLANE publishing, 2011
 - [2] Hashmi, Sohail H & Lee, Steven P, Ethics and Weapons of Mass Destruction: Religious and Secular Perspectives, Cambridge University Press, 2004
 - [3] I.C.J. reports, OP Cit. P.14, para.26
 - [4] James A. Romano Jr., Harry Salem, Brian J Lukey, Chemical Warfare Agents: Chemistry, Pharmacology, Toxicology, and Therapeutics, Second Edition, CRC press, 2007
 - [5] LaFollette, Hugh; The Oxford Handbook of Practical Ethics; Oxford Handbooks Online, 2005
 - [6] Michelle Bentley, Weapons of Mass Destruction and US Foreign Policy: The Strategic Use of a Concept, Routledge, 2014
 - [7] Momtaz, Jamshidi, War Crime in Non-International Armed Conflicts Under the Statute of International Criminal Court, Yearbook of International Humanitarian Law, Vol.2, 1999, pp.177-192
 - [8] Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977
 - [9] Resolution XXIV (Principles and Rules for Red Cross Disaster Relief), 21st International Conference, Istanbul, 1969.
 - [10] Report of the International Law Commission on the work of its 46th session. General Assembly Official Records, Supplement, A/46/10(1991).
 - [11] Rome Statute of the International Criminal Court (1998)
 - [12] Commission for Conventional Armaments, 12 August 1948, S/C.3/32/rev.1
 - [13] W. Seth Carus, Defining "Weapons of Mass Destruction", Center for the Study of Weapons of Mass Destruction, Occasional Paper No.8, National Defense University Press, Washington, D.C. January 2012,
- [۱۴] ابن ادریس شافعی، ابو عبدالله محمد، کتاب الام ۱۴۰۳، دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع، الطبعة الثانية، جلد ۴
- [۱۵] استفانی، گاستون، ۱۳۷۷، حقوق جزای عمومی، ترجمه حسن دادبان، جلد دوم، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی
- [۱۶] جعفری، محمد تقی، حقوق بشر از دیدگاه اسلام و غرب، دفتر خدمات حقوقی بین المللی، تهران، ۱۳۷۰
- [۱۷] پوربافرانی، حسن؛ حقوق جزای بین الملل، انتشارات جنگل، تهران، ۱۳۹۴
- [۱۸] حکمت نیا، محمود، سلاح های کشتار جمعی و مبانی فقهی و حقوقی ممنوعیت استفاده از آنها، حقوق اسلامی ۱۳۹۲، شماره ۳۸، صفحات ۵۳ تا ۸۸
- [۱۹] خالقی، ابوالفتح، ۱۳۹۴، حقوق بین الملل کیفری اختصاصی، تهران، مجمع علمی و فرهنگی مجد، جلد ۲
- [۲۰] خامنه ای، سیدعلی، ۱۳۸۹/۱/۲۸، پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی به اجلاس بین المللی خلع سلاح در تهران، بازبایی از پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری www.leader.ir
- [۲۱] زحیلی، ۱۴۱۸ق؛ التفسیر المنیر فی العقیده و الشریعه - و المنهج بیروت، دارالفکر المعاصر، ۲
- [۲۲] شیخ طوسی، محمد بن حسن، النهایه فی مجرد الفقه و الفتاوی، دارالکتب العربی، بیروت، ۱۳۹۰ق، جلد ۱
- [۲۳] شیرازی، سید محمد حسینی، ۱۴۲۰ ق، الفقه البیئه، بیروت، موسسه الوعي الاسلامی، چاپ اول
- [۲۴] ضیائی بیگدلی، محمدرضا، حقوق بین الملل بشردوستانه، گنج دانش، تهران، ۱۳۹۴ چاپ سوم
- [۲۵] عاملی شهید ثانی، شیخ زین الدین العاملی، الروضه البهیة فی شرح اللمعه الدمشقیه، مجمع الفکر الاسلامی، ایران-قم، ۱۴۲۴ق
- [۲۶] علامه محمدحسین طباطبایی، المیزان، جلد ۱، بنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی، تهران-ایران، ۱۳۷۰
- [۲۷] قرآن کریم
- [۲۸] کلینی، ابو جعفر محمد بنت یعقوب؛ الکافی، دارالکتب الاسلامیه، جلد ۵، چاپ ۱۴۰۷، ۴ق
- [۲۹] لطفی، عبدالرضا؛ فقهی، محمدرضا؛ اخگری بناب، نادر، حقوق بشردوستانه در منابع اسلامی و اسناد بین المللی، جلد سوم، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۵

- [۳۰] مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، جلد ۱۹، ج ۱، بیروت، موسسه الطبع و النشر، ۱۴۱۰ ق
- [۳۱] ممتاز، جمشید، حقوق بین الملل سلاح های کشتار جمعی، ترجمه امیر حسین رنجبران، چاپ اول، نشر دادگستری، تهران، ۱۳۷۷
- [۳۲] میر محمد صادقی، حسین، ۱۳۸۹، جرایم علیه اشخاص، تهران، نشر میزان، چاپ ششم
- [۳۳] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دارالکتب الاسلامیه، تهران-ایران، ۱۳۵۴، جلد ۲
- [۳۴] نجفی، محمدحسین، جواهر الکلام، دارالکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۶۵، ج ۲۱
- [۳۵] نهج البلاغه، نامه ۱۲
- [۳۶] ویژگی ها و پیامدهای روانشناختی تهدیدات سلاحهای کشتار جمعی، سلیمی، سید حسین، طب نظامی، شماره ۳، ۱۳۸۰، صفحات ۱۳۵-۱۴۱.
- [۳۷] یوسف وند، محمود، ۱۳۹۴، ادله فقهی منع به کارگیری سلاح های هسته ای، فصلنامه حقوق اسلامی، شماره ۲، صفحات ۱۱۱-۱۳۲